
La diversitat biològica i la potencialitat de la roureda a la plana de la Tordera

---

Cèsar Gutiérrez i Perearnau

Situació geogràfica

Les serralades Pre-litoral i Litoral imprimeixen al país un paisatge costerut, de vessants i fondals. Entremig, però, hi trobem una depressió (Pre-litoral) reblerta pels sediments i dominada per l'horitzontalitat; constitueix un illot paisatgístic i biogeogràfic ric en valors naturals, fins ara menys tinguts.

«Un passadís natural» és potser una sentència que ens ajudaria força a tipificar la zona que tractem. Permet el pas de l'element mediterrani entre la Selva i el Vallès, i és prou estret per esdevenir pont per a l'element eurosiberià, que travessa del Montseny al Montnegre. Aquesta obligatorietat de pas i el fet de ser una plana dilatada, ben comunicada i favorable a l'activitat humana, han permès que la presència de l'home ja fos prou important en èpoques de dominació romana.

Actualment, una densa xarxa de vies de comunicació solca la plana, trencant un espai força malmès per la catòlica ocupació industrial. Aquesta important implantació humana s'ha reflectit en una fortíssima alteració del «paleopaisatge» de la zona: de fragments de bosc en estat relativament natural en resten ben pocs; la vegetació d'aiguamolls, d'helòfits i hidròfits ha patit una sensible reculada; els boscos de ribera han estat molt castigats; la fauna lligada als ambients palustres viu en un estat molt precari...

Documents històrics ens revelen l'existència de *stagnos* i *lacunes* als cursos del Mogent i dels Besòs (la Roca, Granollers, Mollet, etc.). Suposem una pretèrita major importància de les aigües somes a la plana: l'elevat nivell freàtic; el curs divagant, amb meandres i nombrosos canals trenats; o l'abandó de trams per part del riu... de ben segur devien tenir-hi un paper preponderant.

Aquestes zones entollades, especialment riques biològicament, sembla que van patir importants dessecacions d'uns segles ençà (tal com ha succeït amb els estanys de Sils, pertanyents a la mateixa conca de la Tordera). D'aquesta mena de biòtops, tan sols ens n'han pervingut unes poques restes al curs baix del riu: l'estany d'en Raba, la Júlia, els Prats d'en Gai, l'estany de Can Torrent i la roureda d'en Verdalet. En el record, però, n'hi ha d'altres com ara la Laieta, el Gorg del Rei, la Conca, els Prats d'en Borrell.

L'empremta humana

És en els darrers decennis quan s'ha patit la major degradació. La forta implantació industrial ha fet de la Tordera un riu d'aigües molt contaminades. La sobreexplotació dels recursos hídrics, a causa de l'excés de població i indústria, ha fet baixar molt el nivell freàtic, i s'han perdut zones inundades i les comunitats lligades al nivell d'inundació. Altres llacunes han patit l'abocament de terres i runes per tal de dessecar-les. L'abusiva extracció d'àrids ha variat la dinàmica fluvial i ha rebaixat la capacitat de l'aqüífer, que, d'altra banda, s'ha anat contaminant. El «generós» aixecament d'esculleres de pedres als marges del riu, a més de significar un important impacte visual, dificulta la regeneració del bosc de ribera.

Amb aquest panorama tan desolador, és prou lògic que els valors naturals de la zona hagin experimentat una forta recessió, especialment els lligats a la presència de l'aigua. A la desaparició absoluta de la llúdria, cal afegir-hi un gran

El present estudi posa en relleu els valors naturals de la plana de la Tordera en els trams baix i mitjà dels deu cursos. Aquest sector, que limita pel nord amb la meitat superior del massís del Montnegre, conserva encara una part de la riquesa biològica que li era pròpia. La multiseccular acció de l'home, però, ha abassegat l'enorme potencial de la zona fent-la esdevenir un espai quasi marginal, mancat de qualsevol mena de planificació. Més que un luxe, la gestió de l'entorn és una necessitat, ateses la complexitat i la diversitat de l'àmbit que tractem.

empobriment de la ictiofauna, que és inexistent en una part del curs del riu. Els ocells d'ambients palustres han reduït els seus efectius, i són pocs els que hi nidifiquen. Els hidròfits citats a la Tordera i als recs propers, com ara *Myriophyllum verticillatum*, *Ceratophyllum demersum*, *Potamogeton pectinatus*, *Potamogeton crispus*, *Hippuris vulgaris*, etc., si no han desaparegut del tot, es deuen haver rarificat molt.

La forta empremta humana ha alterat molt pregonament el paisatge primitiu, i l'ha conduït a la banalització i l'homogeneïtzació, a la pèrdua de la diversitat.

L'impacte antròpic, però, pot tenir matisos positius. Les perjudicials extraccions d'àrids sovint es fan per sota el nivell freàtic, i això crea pseudo-aiguamolls que assoleixen progressivament condicions properes a les naturals. Són nombrosos arreu del món els exemples de clotades deixades per l'extracció de sorres que han esdevingut excepcionals reserves de fauna, i que en algun cas han estat fins i tot incloses en el projecte Mab (L'home i la biosfera). Esmentarem l'exemple dels àrids propers a la Batllòria, actualment en funcionament. S'hi va crear, involuntàriament, un modest però interessant sistema de basses més o menys temporals, semireblertes algunes per sediments fins, procedents de la neteja de les sorres. Era possible observar-hi abellerols, esplugabous i/o martinets blancs, ànecs collverd, corriols petits, bernats pescaires, cabussets (van criar-hi), etc. Malauradament, un recent aplanament de terres ha eliminat part d'aquest valuós espai.

La riquesa biològica

Tot i això, la plana conserva encara part de la riquesa i diversitat. S'hi poden trobar pradells terofítics, boscos mediterranis perennifolis, comunitats ripícoles o lligades al nivell freàtic (omedes, vernedes, salzedes, vegetació d'hèlòfits, etc.), boscos submediterranis i, fins i tot, boscos d'una certa afinitat atlàntica (rouredes de *Quercus petraea* i de *Quercus canariensis*). Un veritable mosaic vegetal en un espai relativament reduït. Hem localitzat, també, algun interessant fragment d'*Isoetion*, que caldria examinar amb més atenció (amb *Juncus bufonius*, *Juncus capitatus*, *Scirpus setaceus*, *Lythrum hyssopifolia*, *Lotus angustissimus*, *Mentha pulegium*, etc.).

Pels obacs, els fondals i les rieres, l'element extramediterrani davalla fins a tan sols 50 o 100 metres sobre el nivell del mar: *Anemone nemorosa*, *Helleborus viridis* ssp. *occidentalis*, *Lilium martagon*, *Ulmus glabra*, *Serratula tinctoria*, *Fraxinus excelsior*, *Veratrum album*! (comentari verbal de J. Borrell i M. Marín), *Quercus robur* fent bosc, etc. Es produeix, igualment, tot i la baixa alçada, una certa penetració d'espècies d'afinitat atlàntica, d'entre les quals cal destacar *Erica cinerea*, estrictament atlàntica.

De la fauna, sobresurten, entre altres, *Mauremys caspica*, *Triturus helveticus*, *Arvicola sapidus*, *Neomys anomalus* i una gran quantitat d'ocells migrants, d'estada cada cop més efímera a la zona. N'hi ha citacions sorprenents: cigonya negra, cigne, bec planer (*Platalea leucorodia*), grua (el 19-7-1986 en vam observar un adult al Montnegre, en direcció a la Tordera), etc.

A tots aquests fets, cal afegir-hi una important inversió tèrmica. S'han enregistrat temperatures 9 o 10 °C, i fins i tot 12 °C més baixes a Breda o a Sant Celoni que al Turó

de l'Home. Amb una sèrie de 20 anys, hem mesurat a Sant Celoni una mitjana de 48 o 49 dies de glaçada per any. El període habitual de glaçada va del novembre al març (cinc mesos!), i les temperatures de 4 o 5 °C sota zero no són gaire rares; és corrent que les temperatures mínimes hivernals a la Depressió Pre-litoral siguin inferiors a les dels vessants que l'envolten. No ens ha d'estranyar, doncs, que la vegetació potencial de la part de la plana no ocupada per boscos de ribera (que, d'altra banda, seria prou ampla) sigui la roureda. Un atent passeig tardoral ens ho fa especialment evident: bosquets marrons esquitxen els espais marginals de la plana, allà on l'home no ha eliminat o malmès excessivament el bosc. L'home ha exercit una forta pressió sobre les masses forestals (tales, aclarides, erosió, selecció de les espècies arbòries, etc.), fet que ha representat un afavoriment del pi i l'alzina respecte al bosc caducifoli primitiu.

La recessió en l'aprofitament del bosc s'ha reflectit en una recuperació, per part del roure, del terreny que li era propi; és freqüent observar brolles, alzinars, suredes, etc., amb el sotabosc ple de plançons de roure. Val a dir que l'elevada insolació no sembla obstaculitzar gaire la regeneració de la roureda. La composició florística de gran part de les rouredes no les allunya gaire de l'alzinar, de manera que molt sovint trobem un sotabosc mediterrani (roja, marfull, brucs, heura, etc.), amb espècies de la classe *Quercus-Fagetea* (moixera de pastor, arç blanc, fenàs de bosc, lligabosc atlàntic, etc.). L'extensió arreu de la plana de les bardisses assimilables a l'associació *Pruno-Rubion ulmi-folii*, dominades per caducifolis (arç blanc, arç negre, esbarzers, vidalba, etc.), ens assenyala la degradació de les primitives rouredes seques.

Els vessants del Montseny més propers a la plana solen estar coberts per importants gruixos de sediments (fàcilment es depassa el mig metre), provinents directament del massís. Aquests potents dipòsits, constituïts principalment per materials fins, cal atribuir-los a un clima àrid, amb episodis de grans pluges torrencials, que van arrossegar enormes masses de materials. La base de la muntanya és on van ser dipositats en forma de glacis, de manera que van permetre l'increment de l'àrea natural del roure més enllà de l'àmbit dels materials de provenença estrictament al·luvial. L'ocupació d'aquests terrenys per part de la roureda depèn, sobretot, de l'orientació, del sòl, del pendent, de l'alçada respecte a la plana torderenca i, evidentment, de l'omnipresent mà de l'home. Finalment, afegirem que un enfilall d'urbanitzacions de dubtós bon gust, esteses entre la Batllòria i Gaserans, usurpen a la roureda bona part del seu domini.

Conclusions

Caldria fer un esforç per evitar que continuï la destrucció d'un espai natural tan divers i complex a nivell biològic i ecològic. La ignorància, l'especulació, la manca de planificació, els canvis socio-econòmics, etc., ja fa molts anys que delmen la zona. El paisatge, però, és encara agradable a la vista, i dilatats horitzons són coberts per conreus, boscos, pollancredes, marges... sàviament distribuïts.

El creixement desordenat i irreflexiu amenaça amb la desaparició d'un valuós patrimoni natural. Més que mai, la gestió de l'entorn esdevé una necessitat.

Agraïments

Al Dr. J. Vigo per la revisió del treball, i a en J. Borrell per les seves valuoses opinions.

Bibliografia

Campeny, R. (1987): «Amfibis i rèptils dels aiguamolls de Tordera», *L'Atzavara*, 5: 31-38. Mataró.

Cordero, P.J. (1983): *Las aves del Maresme. Catálogo, status i fenología*. Universitat de Barcelona.

Cordero, P.J.; J. Ventura (1987): «Els mamífers de Tordera», *L'Atzavara*, 5: 39-43. Mataró.

Danés, R. et al. (1984): *Catàleg de sòls de la circumscripció de Barcelona. Terme municipal: Fogars de Tordera*. Diputació de Barcelona.

Mas, D. de (1981): *La geomorfologia del Vallès Oriental*. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.

Montserrat, P. (1989): *Flora de la Cordillera Litoral Catalana*. Caixa d'Estalvis Laietana. Mataró.

Sala, M. (1978): *La cuenca del Tordera. Estudio geomorfológico*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona.

Vilaginés, J. (1986): *La transició al feudalisme. Un cas original: el Vallès Oriental*. Estudis de Granollers i del Vallès Oriental. Granollers.

Vilar, Ll. (1987): *Flora i vegetació de la comarca de la Selva*. Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona.